

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΣΑΝ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Έκλεισα τα ογδόντα δύο μου χρόνια, ζω στο σπίτι με το γιο μου τον Σπύρο, την γυναίκα του και τα δυο κοριτσάκια τους. Τους προσφέρω ότι μπορώ αλλά και προσπαθώ τουλάχιστον να μην τους ενοχλώ.

Έχω δημιουργήσει για το εαυτό μου έναν μικρόκοσμο, μέσα σε αυτόν ζω την καθημερινότητά μου. Έχω σβήσει από το μυαλό μου τελείως το παρελθόν, δεν σκέπτομαι το μέλλον, ποιο μέλλον άλλωστε? Κάνω τις ίδιες αργές κινήσεις κάθε μέρα: Λίγες δουλειές το πρωί, μια ιδρυματική βόλτα, έχω τον νου μου να μην μπερδέψω τα χάπια μου. Το απόγευμα λίγες ώρες με τα παιδάκια, απλά παιχνίδια στον υπολογιστή και SUDOKU το βράδυ. Και ανάμεσα βέβαια σε όλα αυτά πολλούς καφέδες και τσιγάρα για μια αίσθηση απόλαυσης. Δεν έχω κινητό, δεν έχω Internet. Όλ' αυτά με οδηγούν σε μια κατάσταση ηρεμίας έως νιρβάνας.

Τα ανέτρεψε όλα αυτά το τηλεφώνημα μιας αγαπημένης μου συναδέλφου από το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων – Τμήμα Αττικής που επέμενε να συγκεντρώσω στοιχεία γι αυτό το βιογραφικό. Στην αρχή δεν θυμόμουν τίποτα απολύτως, μετά σταγόνα-σταγόνα άρχισαν να έρχονται αναμνήσεις και ξαφνικά ένας χείμαρρος αναμνήσεων πλημμύρισε το μυαλό μου, σαν να είχα κάνει λάθος κλικ.

Ξαναβρήκα τον παλιό μου εαυτό που είχα εντελώς ξεχάσει, κάτι που με γέμιζε ενθουσιασμό και το οφείλω αποκλειστικά σε αυτή τη συνάδελφο. Πριν στερέψει αυτός ο χείμαρρος των αναμνήσεων θέλω να γράψω για δυο ταξίδια και έναν περίπατο inmemoriam.

Δύο επαγγελματικά ταξίδια

Με τον Νίκο ταξίδια αναψυχής δεν είχαμε πάει ποτέ παρά μόνο για δουλειά. Γιατί η λέξη δουλειά έπειθε την αδερφή του και την μητέρα μου να κρατήσουν τα παιδιά μας. Και τα δύο παρακάτω ταξίδια αφορούσαν την μελέτη καταγραφής των παραδοσιακών οικισμών.

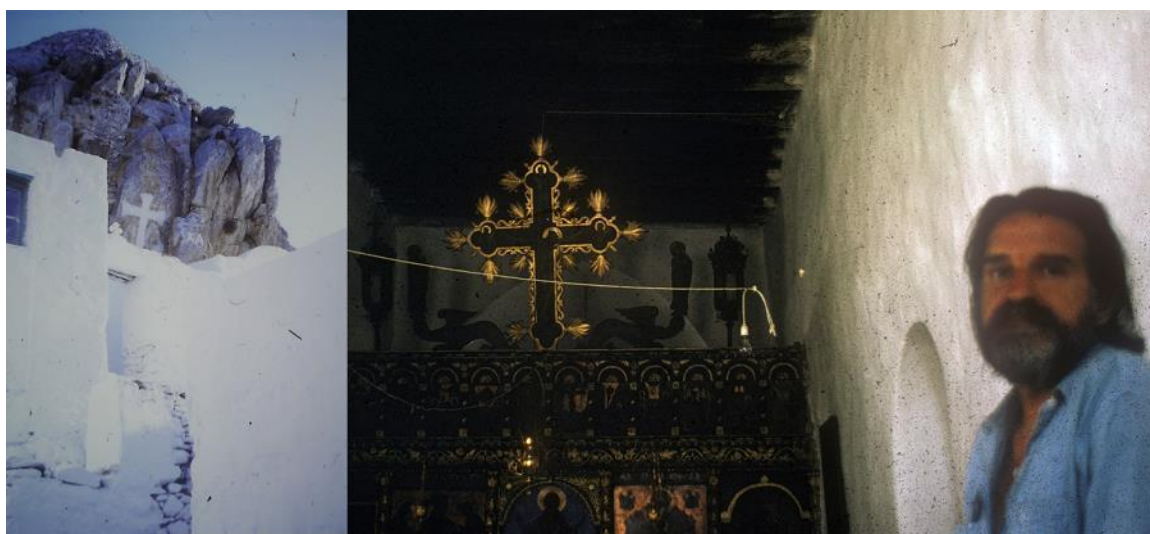
1973, αρχές Σεπτεμβρη

Ξεκινάμε για Μήλο. Καταγράφουμε οικισμούς γυρνώντας όλη την Μήλο με τα πόδια. Κλείνουμε καϊκάκι για Κίμωλο. Λίγα μέτρα έξω από το λιμάνι πέφτει «πανισιά», μια πυκνή ομίχλη σαν πανί στην επιφάνεια της θάλασσας. Δεν βλέπαμε ο ένας τον άλλο. «Μην φοβάστε, ξέρω», φωνάζει ο καπετάνιος. Πέρασαν αιώνες, ξαφνικά μας φωνάζει: «Κατεβείτε, φτάσαμε». Δεν βλέπαμε τίποτα. Και κάπως αραιώσε η ομίχλη και διακρίνουμε μπροστά μας στο ένα μέτρο, σπηλιές και άσπρους σταυρούς ζωγραφισμένους στα βράχια. Στην Ψάθη ψυχή, μόνο ένα περίπτερο. Πάω να ψωνίσω και ρωτάω: «Μήπως ξέρετε αν είναι εδώ κοντά οι πρωτοχριστιανικές κατακόμβες;». Με κοίταζε. Πήρα δύο ζεστές

γκαζόζες. Ανεβαίναμε προς την Χώρα, δεξιά και αριστερά 2-3 αγροτόσπιτα, με μια περίεργη τοιχοποιία που δεν είχαμε ξαναδεί σε άλλο νησί, εκπληκτικής ομορφιάς.

Λέει ο Νίκος: «Αυτό πάλι με τις κατακόμβες πως σου ήρθε?». Λέω: «Έχω διαβάσει ότι υπάρχουν, αλλά δεν είναι προσβάσιμες γιατί έχουν πλημμυρίσει και σκέφτηκα μήπως είναι κοντά στην θάλασσα, αλλά οι πρώτοι Χριστιανοί ήταν εργάτες στα αργυρωρυχεία και εκεί κοντά πρέπει να είναι». Λέει: «Θα ανεβοκατεβαίνουμε όλα τα βουνά?».

Με το που φτάσαμε επάνω μας λέει μια γριούλα: «Καλέ, γυρολόγοι είσαστε; Φάρμακο για τα αρθριτικά έχετε;». Στην Χώρα κανείς δεν ήξερε για κατακόμβες. Κάναμε την καταγραφή, ήρθε το καϊκάκι και μας πήρε. Φεύγοντας κοίταζα προς τα πίσω φωνάζοντας: «Είδαμε κάτι μοναδικό, σαν σκηνικό για να παιχτεί ο Ερωτόκριτος, κάτι ανέγγιχτο, που αν τ' αγγίξεις θα γίνει σκόνη μεσ' την χούφτα σου». Λέει ο Νίκος: «Άσε τους ρομαντισμούς, άκουσες τους ανθρώπους, τα είδες τα σπίτια, δεν χρειάζεται να τ' αγγίξεις, γίνονται σκόνη από μόνα τους. Το τι θα γίνει μετά δεν το ξέρουμε εμείς, το ξέρει ο επιτήδειος που θα έρθει τώρα και θα αγοράσει σπίτια και χωράφια για δυο δεκάρες. Όσο για το σκηνικό, όταν τελειώσει η παράσταση το διαλύουν».

Στο κάστρο της Κιμώλου, 1973.

1973, τέλη Οκτώβρη

Μετά την Κίμωλο έπρεπε να πάω Αμοργό. Ο Νίκος ούτε ν' ακούσει για ταξίδι, τον πίεζαν στον ΟΣΕ, τον πίεζαν και στο γραφείο. Και το κυριότερο, η κατάσταση με την Χούντα είχε ξεφύγει τελείως. Μέρα με την μέρα μεγάλωνε η αγωνία, είχαμε δικούς μας στη φυλακή, είχαμε φίλους. Ένα βράδυ σηκώνω το ακουστικό να

τηλεφωνήσω και πριν πάρω τα νούμερα ακούω κουβέντες: «...και τι είπαμε ότι είναι αυτοί ρε; - Αρχιτέκτονες σου λέω, δεν ακούς; - Που ν' ακούσω, τόσες γραμμές έχω μπροστά μου». Έκλεισα το ακουστικό.

Δεν ήταν ώρα για ταξίδι, αλλά είχα αγχωθεί τρομερά, ήθελα να ξεμπερδεύω. Να «ξεμπερδεύω» με την ωραιότερη δουλειά που μου έτυχε ποτέ σε όλη μου την ζωή.

Ξεκινάμε για Αμοργό με χειμωνιάτικο καιρό και μποφόρ. Το πλοίο έπιασε Αιγιάλη στις 2 η ώρα την νύχτα. Άραξε στα ανοιχτά. Ήρθε καϊκάκι να πάρει επιβάτες και εμπορεύματα. Ο αέρας δυνάμωσε, ταρακουνιόμασταν, σκίζεται μπροστά μου ένα σακί ζάχαρη και την μάζευαν βρεγμένη ανάμεσα στα παπούτσια και την έριχναν πίσω στο σακί. Και δίπλα ήταν μια μεγάλη νάιλον διαφανής σακούλα με κατεψυγμένα κοτόπουλα που είχαν ξεπαγώσει και πήγαιναν πέρα-δώθε μέσα στο νερό τους, μου ήρθε να κάνω εμετό. Και εκείνη την στιγμή συνειδητοποίησα αυτό που υποψιαζόμουν τις τελευταίες μέρες, ήμουν έγκυος, και δεν είπα τίποτα στον Νίκο. Γυρίσαμε την Αιγιάλη, τα Κατάπολα, την Χώρα και τους οικισμούς ολόγυρα. Έμεινε το άλλο μισό νησί ως τα Παραδείσια. Μας είπαν ότι από εκεί δεν είχε πολλούς οικισμούς και μια μέρα ολόκληρη από το πρωί ως το βράδυ θα μας έφτανε.

Χαράματα ξεκινάμε με το καϊκάκι και μας αφήνει σε έναν ορμίσκο κάτω από το χωριό Βρούτση. Ήταν μπροστά μας μια απότομη πλαγιά με αιμασιές. Μας έδειξε ο καπετάνιος το μονοπάτι φωνάζοντας: «Προσέξτε μην το χάσετε». Σε 5 λεπτά το χάσαμε το μονοπάτι και αρχίζει η περιπέτεια. Σκαρφαλώνουμε μια μια τις αιμασιές γεμάτες άσπρα κόκκαλα και κάτι κεφάλες τρομακτικές από μουλάρια. Φτάνουμε στην κορυφή και βρισκόμαστε μπροστά από έναν μεγάλο τοίχο απροσπέλαστο. Χωριστήκαμε να βρούμε κάποιο πέρασμα. Σε λίγο μου φώναξε ο Νίκος: «Ελένη, βλέπω μια ελληνική σημαία και έναν βράχο που ίσως μπορούμε να τον σκαρφαλώσουμε». Με σπρώχνει και καβαλάω τον τοίχο κοιτάω μέσα, ήτανε ψηλά. Πηδάω κάτω και τραντάχτηκα ολόκληρη και λέω μέσα μου: «Τώρα την πάτησες». Είχαμε πέσει μέσα στο Νεκροταφείο και η πόρτα είχε λουκέτο και αρχίζουμε να φωνάζουμε: «Είναι κανένας άνθρωπος εδώ;» Ξαναφωνάζουμε και βλέπουμε μια κοπελιά να βγάζει το κεφάλι της διστακτικά: «Από πού πέσατε εσείς; Πως βρεθήκατε εκεί μέσα; Με καταλαχταρήσατε!» Της εξηγήσαμε τι θέλαμε. Η σημαία που είδαμε ήταν στο σχολείο. Μας πήγε στον δάσκαλο. Αυτός μας έδωσε τα στοιχεία που θέλαμε. Και ρωτάω: «Το Βρούτση σημαίνει κάτι;» Γυρίζει, μας κοιτάζει προσεκτικά να κόψει φάτσες. Και λέει: «Όχι το Βρούτση, ο Βρούτσης... Ήταν ο πρώτος... Τώρα τους στέλνουν αλλού... Τον καιρό του Μεταξά ήταν ο ένας πάνω στον άλλο... το καταλάβατε». Και ο Βρούτσης ήταν στρατηγός του Βυζαντίου, πάντα ήταν τόπος εξορίας η Αμοργός. «Εσείς ποιοι είσατε;» ρωτάει. Λέει ο Νίκος: «Από τον τουρισμό. - Ε, πες το χριστιανέ μου από την αρχή. Τον δρόμο να πεις απάνω σε όλους να τον φτιάξουνε. Η ζωή μας το χειμώνα είναι κόλαση με τα μουλάρια και τα καϊκια, τον δρόμο. Τον δρόμο.» Φύγαμε. Βρήκαμε έναν αγωγιάτη με 2 μουλάρια, ανεβήκαμε ο Νίκος κι εγώ, αυτός με τα πόδια.

Σταματούσαμε που και που για να βγάλω φωτογραφίες, φωνάζει ο αγωγιάτης: «Μην χαζεύεις καζάνιασε ο καιρός. Βροχή έρχεται» Και αρχίζει μια ιστορία: «Η γυναίκα μου ήταν έγκυος και είχε τρομερή αιμορραγία και κάναμε αυτό το μονοπάτι καταχείμωνο με βροχή και περπατούσα δίπλα της να την προσέχω να μην γλιστρήσει και πέσει... και μια αγωνία, θα φτάσουμε ζωντανοί ως τα Παραδείσια; Θα μας περιμένει το καϊκι; Θα προλάβουμε το καράβι για την Σύρο για το νοσοκομείο;». Όσο τα άκουγα αυτά η καρδιά μου πήγαινε να σπάσει από τον φόβο.

Και μας περίμενε εμάς το καϊκι, το προλάβουμε το πλοίο. Βρήκαμε τη μάνα μου έξαλλη: «Τι κάνατε τόσες μέρες, τρελαθήκατε; Χαμός έξω, αυτοί σκοτώνουν παιδιά. Και μ' άφησες και ο πατέρας σου αρρώστησε και το μωρό ανέβασε πάλι πυρετό και τα άλλα αφηνίασαν». Έλεγα από μέσα μου: «Που να ήξερες μανούλα μου, τι άλλο σε περιμένει ακόμα». Πέσαμε με τα μούτρα να συμμαζέψουμε, ο Νίκος τις κάμαρες, εγώ την κουζίνα, όταν ηρεμήσαμε τους είπα τα περί εγκυμοσύνης.

Ο τελευταίος περίπατος Φεβρουάριος 2007

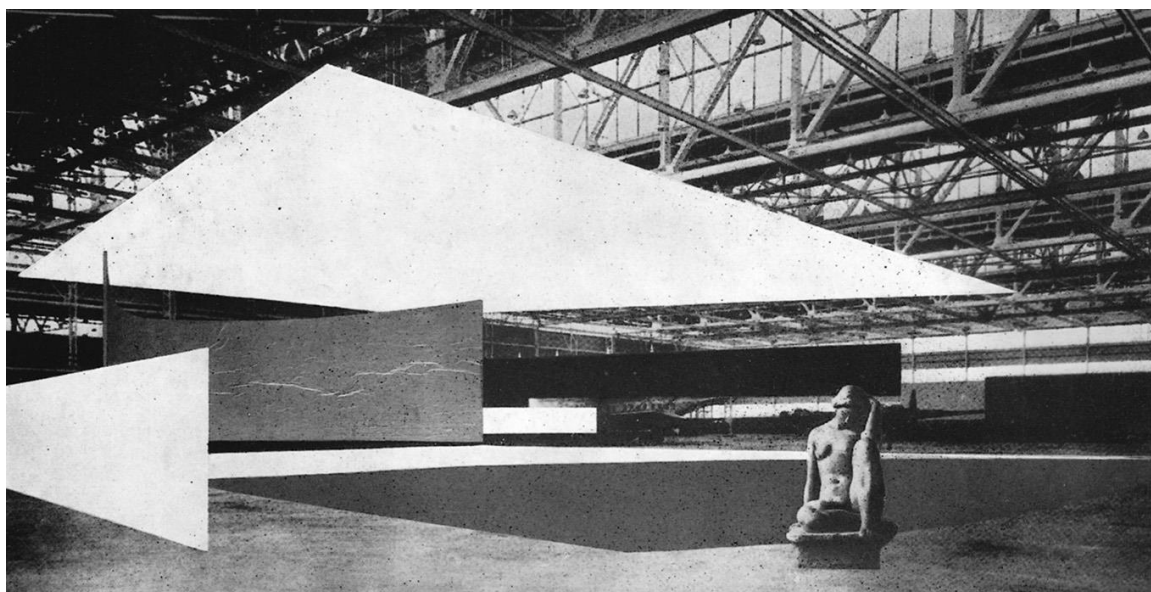
Τον τελευταίο καιρό, πριν φύγει από κοντά μου, τα απογεύματα κάναμε μια μεγάλη βόλτα «κατ' εντολήν ιατρού». Περπατούσαμε και κρατιόμασταν σφιχτά από το χέρι, γιατί είχε πέσει ο καθένας μας πολλές φορές κάτω.

Ένα σκοτεινό απόγευμα λέει ο Νίκος: «Όταν υποβαθμίζεις το μέγεθος των προβλημάτων σου δίπλα σου και πιο πέρα, όταν αδιαφορείς εντελώς γι' αυτά, τότε βρίσκεσαι σε βαθύτατο γήρας». Περπατούσαμε σιωπηλοί, μουρμουρίζω: «Νίκο φοβάμαι». Λέει: «Εγώ να δεις». Περπατούσαμε, λέω: «Νίκο παράτα πια τις δουλειές». Λέει: «Αν τα παρατήσω θα αποβλακωθώ». Επέμενα: «Παράτα τα πια, τι νόημα έχει; Αφού το βλέπεις κι εσύ, τίποτα δεν έχουμε κάνει στην ζωή μας». Τότε ξανάγινε ο παλιός Νίκος, γέλασε δυνατά: «Όχι να το ακούσω και αυτό από εσένα, τίποτα δεν έχουμε κάνει. Τι λες βρε χαζό; Μια ζωή ολόκληρη, ό,τι τρέλα μας κατέβαινε κάθε φορά στο κεφάλι την έχουμε κάνει. Και εσύ. Και εγώ».

Στην ζωή μου μόνο δύο φορές έχω νοιώσει κυριολεκτικά ρίγος αντικρίζοντας ένα έργο τέχνης.

Η πρώτη φορά ήταν στο Βρετανικό Μουσείο μπροστά στο αέτωμα του Παρθενώνα.

Η δεύτερη φορά ήταν ξεφυλλίζοντας ένα γαλλικό αρχιτεκτονικό περιοδικό είδα μία πρόταση του Mies Van der Rohe του 1943 για ένα concert hall με το concept «flowing space».

Για τα δικά μου έργα έχω νιώσει χαρά αλλά τις μεγάλες χαρές της ζωής μου τις ένοιωσα με τον Νίκο και τα παιδιά μας.

Τελειώνω με μια φράση ενός σκηνοθέτη που με εκφράζει:

«Κάνε αυτό που μόνο εσύ μπορείς να κάνεις αλλιώς μην κάνεις τίποτα».

Μάιος 2020, Ελένη Δεσύλλα